

Erkebiskop Øysteins livsverk

bok

**Erik Gunnes:
ERKEBISKOP ØYSTEIN
- STATSMANN OG
KIRKEBYGGER
Aschehoug, Oslo 1996**

En av de betydeligste le-
derskikkelsene i norsk
middelalder har omsider
fått sin innsats belyst, i det
format han fortjener.

Seierherrene skriver his-
torien, sies det.

Det gjelder iallfall om
den stormfulle fasen i vår
historie da den færøyske
presten Sverre reiste
opprør mot kong Magnus
Erlingsson og kjempet til
seg den norske tronen
(1184). Den propagandis-
tiske «Sverres saga»,
skrevet så å si under
kong Sverres diktat, har
formet vårt idealiserte
bilde av ham som «talte
Roma midt imot».

Ingen skrev sagaen om
Sverres store motmann,
erkebiskop Øystein
Erlendsson (vigslet 1160,
død 1188), som ble tape-
ren i striden. Det fins
et stort skriftlig materia-
le etter ham, større enn
mange tidligere histori-
kere innså, men ingen
har noen gang sammen-
fattet stoffet til et verk
om hans livsinnsats.

Nå har professor Erik
Gunnes gjort det.

Dermed har han reist
et verdig monument over
en av de viktigste lederne
i norsk middelalder.
Boken vil også bli ståen-
de som et tyngdepunkt
i Gunnes' forskergjer-
ning.

Lærd kirkefyrste

Øystein var lend-
mannssønn av solid trøn-
derætt og har åpenbart
gjennomført lange stu-
dier i England og Frank-
rike. Ypperlige ferdig-
heter i latin og omfatten-
de kunnskaper i jus, teo-
logi og filosofi vitner om
det.

Han tok det latinske
navnet Augustinus - et
tegn på hans tilknytning
til tradisjonen fra Augus-
tin.

Som norsk kirkefyrste
reiste han flere ganger
utenlands, også i land-
flyktighet til England un-
der Sverre, og hadde
hyppig brevkontakt med
pave Alexander III, trolig
også med lærde kloster-
miljøer ute.

Men det er allikevel lite
vi vet om ham - bortsett
fra sporene etter ham i
handlingene og dokumen-
ter.

Gunnes' analyser av
dem kan stundom minne
om detektivarbeid, som
skarpsindig føyer indisi-
um til indisiem. Slik kan
han påvise at Øystein må
være forfatteren der for-
fatterskapet før var om-
stridt.

Underveis tegner han
også det brede panorama
av politisk og kirkelig
utvikling, åndsstrøm-
ninger og sosiale endringer
i den tidens Europa.
Først mot denne bak-
grunn kommer Øysteins
dimensjoner og originali-
tet til sin rett.

*Kjempet han mot kommunismen
i Spania på Francos side og
falt.*

Kirkebygger

Erkebiskop Øystein
ble Nidarosdomens store
byggherre, og han forfat-
tet det monumentale kir-
kelige skriftet om vår na-
sjonalhelgen, «Passio
Olavi». En rekke religiøse
sentra med høyt skolerte
geistlige ble også etab-
lert i hans tid.

I vår politiske historie
ble hans viktigste innsats
å utforme og presse
igjennom en tronfølge-
lov som var tidens mest
avanserte i hele Europa,
med klare regler for arve-
rett kombinert med
prosedyrer for bedøm-
melse av kongsemmets
skikkerhet. Slik ville han
sikre fred og stabilitet
i landet, etter noen tiår
med konkurrerende
konger og ødeleggende
strid.

Magnus Erlingssons
kroningsed og privilegie-
brev har han også utfor-
met - med den bærende
Olavsideologien som lar
kongen ta riket i len av
«Norges evige konge».
Slik skulle kirkens uav-
hengige og meglende rol-
le styrkes.

Statsmann

Et stort lovgivnings-
arbeid (Canones Nidrosi-
enses) bærer også Øy-
steins tydelige signatur.
Endog sildefisket grep
han inn i, med pavelig ap-
probert dispensasjon fra
helligdagsfreden når sil-
destimene kom mot
land!

Tronusurpatoren fra
Færøyene rev det meste
ned igjen. Sverres opprør,
som gjorde ham til de
radikales helt i senere
århundrer, var i hoved-
trekk reaksjonært: tilba-
ke til arvestridenes og
borgerkrigenes usikre vil-
kår. Den ideologi han
pyntet seg med, var ofte
lånte fjær fra motstande-
ren.

*Erik's far var
Fylkesfører i
Nasjonal Samling.
Som frivillig*

Taperen vinner

Øystein tapte. Men da
Sverreætten omsider var
blitt trygt etablert på
tronen, fikk hans frem-
synte idéer allikevel sitt
gjennombrudd - skjønt
med nedtoning av kirk-
ens innflytelse. Taperen
seiret etter sin død.

Den norske kirke søk-
te om kanonisering av
Øystein. Men da refor-
masjonen kom, ble hans
skrin sendt til smelting i
København, og ingen vet
hvor likrestene ble gravd
ned. Slik kom han til å
dele skjebne med sin helt
Hellig Olav.

Det er karakteristisk
at etter Øystein er det
ikke bevart et eneste por-
trett. Vi møter ham aldri
en face, bare i profil, skri-
ver Gunnes.

Den profilen har han
nå tegnet - med det mes-
terskap i fremstillingen
og den dype innsikt i
norsk og europeisk histo-
rie som kjennetegner
hans egen profil blant
norske historikere.

LARS ROAR LANGSLET

*Har var som
av NS ordfører
fra Nesbyen.
(Knut f. 2/12.87
kontorsjef iflg.
Erstatningsdi-
rektoratets
liste 8/12.48.)*